

Wiśniewska, Jolanta

Popiersie Krystiana Ulricha

Almanach Muzealny 4, 393-396

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

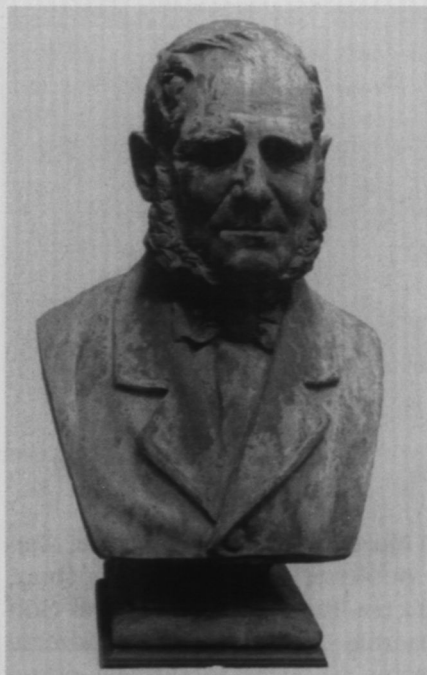
POPIERSIE KRYSTIANA ULRICHA

W roku 2003 Muzeum Woli Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy wzbogaciło się o cenny obiekt: popiersie Krystiana Ulricha (brąz, wys. 64 cm, koniec XIX w.), pochodzące z tzw. Parku Ulrichów przy ul. Górczewskiej 124 (il. 1). Trudno jednoznacznie określić jego pochodzenie z uwagi na brak sygnatury na samej rzeźbie, natomiast u podstawy postumentu, na którym przez sto lat usytuowane było popiersie, zachowała się metalowa tabliczka z napisem: „A. Pruszyński, ul. Wolska 14”. Jest więc bardzo prawdopodobne, że zarówno popiersie, jak i postument zostały wykonane w tej samej pracowni, zwłaszcza, że forma i proporcje pomnika stwarzają wrażenie starannie zaprojektowanej całości. Na autorstwo warszawskiego artysty Andrzeja Pruszyńskiego (1836-1895) wskazują także cechy stylistyczne rzeźby, podobieństwo sposobu ujęcia postaci do innych zachowanych prac (np. do znajdującego się na Cmentarzu Powązkowskim autoportretu czy popiersia J. F. Piwarskiego¹). Wizerunek ten tchnie spokojem i naturalnością, charakterystyczną dla dzieł Pruszyńskiego. Jest to realistyczny portret starszego mężczyzny z bokobrodami, w surducie, koszuli i kokardzie krawatowej. Rzeźba powstała już po śmierci Krystiana Ulricha, została więc wykonana według fotografii lub portretu².

Pierwotnie popiersie znajdowało się na dość wysokim (ok. 180 cm) granitowym postumencie w parku pokazowym dawnych Zakładów Ogrodni-

¹ Andrzej Pruszyński - uczeń Jakuba Tatarzewicza, wychowanek warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych, autor m.in. figury Chrystusa upadającego pod krzyżem przed kościołem Św. Krzyża w Warszawie oraz wielu posągów, medalionów i popiersi umieszczonych na cmentarzach warszawskich. (Patrz: M. I. Kwiatkowska, *Rzeźbiarze warszawscy XIX wieku*, Warszawa 1995, s. 116-120 i 159-173).

² Portret Krystiana Ulricha autorstwa nieznanego artysty znajduje się (jako depozyt rodzinny) na ekspozycji stałej w Muzeum Woli.

1. Popiersie Krystiana Ulricha, stan z 2002 r.

czych „C. Ulrich” przy ul. Górczewskiej 124. Ustawił je tam syn Krystiana – Gustaw Ulrich dla uczczenia pamięci ojca, założyciela szkółek. Najstarsza zachowana fotografia, przedstawiająca widok parku z pomnikiem, została wykonana w 1904 r. i zamieszczona w pracy J. Drége’a, wydanej z okazji stulecia istnienia zakładu³. W opublikowanych opisach przebiegu obchodów jubileuszowych nie ma jednak wzmianki o odsłonięciu pomnika. Możliwe więc, że stało się to znacznie wcześniej, prawdopodobnie pomiędzy 1885 a 1895 r.⁴ Aż do końca XX w. popiersie przetrwało na swoim miejscu, jako jeden z nielicznych zachowanych w Warszawie oryginalnych dziewiętnastowiecznych pomników prywatnych. Zostało zdjęte z postumentu w związku z zakupem terenu przez nowych właścicieli i rozpoczę-

ciem budowy centrum handlowego Wola Park. Odnalezione przez Stefana Muellera (prawnuka Krystiana Ulricha) oraz Jolantę Wiśniewską (Muzeum Woli), w styczniu 2001 r. zostało zabezpieczone jako depozyt w Muzeum Woli Oddziale Muzeum Historycznego m.st. Warszawy, a następnie przekazane do jego zbiorów przez obecnego właściciela terenu – Wola Park Sp. z o.o. Można je oglądać na ekspozycji stałej poświęconej dziejom Woli. Natomiast w Parku Ulrichów przed centrum handlowym ustawiono 10 lutego 2003 r. wierną kopię rzeźby, ufundowaną przez Mennicę Warszawską SA. Z tej okazji odbyło się uroczyste odsłonięcie popiersia z udziałem m.in. potomków Krystiana Ulricha.

Krystian Ulrich (1809–1881) – syn Jana Bogumiła i Anny Krystyny z Menczków – pochodził z rodziny o długoletniej tradycji ogrodniczej. Jego dziadek i wuj (Johann Jacob Mencke i Johann Christian Mencke) byli ogrodnikami Ogrodu Saskiego, a ojciec (również ogrodnik saski) w 1805 r. założył przy dawnej ul. Ceglanej (obecnie ul. Pereca) jeden z najstarszych zakładów

³ J. Drége, *Stulecie Zakładu ogrodniczego Ulrychowskiego. 1805-1905. (Kartka z dziejów ogrodnictwa krajowego)*, Warszawa 1905.

⁴ W relacji z wycieczki do szkółek w Górcach zamieszczonej w 1885 r. w „Ogrodniku Polskim” nie ma mowy o istnieniu pomnika w parku. Drugą datę wyznacza śmierć Andrzeja Pruszyńskiego w 1895 r.

2. Ogródek spacerowy z pomnikiem założyciela szkółek w Górcach, 1904 r.

ogrodniczych w mieście. Przy ogrodzie działała jedna z pierwszych w kraju prywatnych szkół ogrodniczych, w której oprócz nauki zawodu wykładano przedmioty ogólnokształcące⁵. Krystian Ulrich również otrzymał staranne wykształcenie: ukończył liceum warszawskie, odbył praktykę w warszawskim ogrodzie botanicznym, a następnie pięcioletnią pieszą wędrowkę po Europie, podczas której pracował w ogrodzie botanicznym w Dreźnie, w Laksenburgu pod Wiedniem, w słynnych królewskich zespołach pałacowo-parkowych w Nymphenburgu pod Monachium i na Pawiej Wyspie pod Berlinem oraz innych znakomitych ogrodach Belgii, Holandii i północnych Niemczech⁶. W 1844 r. przejął kierownictwo rodzinnej firmy, zmieniając nieco jej profil. W 1876 r. zakupił pierwsze parcele w Górcach pod Warszawą i założył wzorcowe szkółki drzew i krzewów ozdobnych oraz owocowych. Z czasem zbudowano tu również szklarnie i inspekty oraz przeniesiono wszystkie uprawy z ul. Ceglanej. Ostateczny kształt nadał szkółkom syn Krystiana, Gustaw, który kierował zakładem od 1878 r. Były one porównywane z najlepszymi zakładami w Europie. Stały się tak charakterystycznym elementem krajobrazu, że warszawiacy zaczęli nazywać ten rejon „Ulrychowem”.

⁵ Została ona zamknięta przez władze carskie w 1867 r., do tego czasu wykształciła około stu ogrodników.

⁶ Patrz: J. Drége, *iw.*, s. 17.

Ogród pokazowo-spacerowy na terenie zakładu założył Gustaw Ulrich przed rokiem 1885 r.⁷ Miał on charakter parku angielskiego; posadzono w nim wiele cennych okazów drzew i krzewów, z których niektóre zachowały się do dzisiaj. Około 1936 r. jego wschodnia część została przekształcona w ogród geometryczny przez Stanisława Schoenfelda (1882 – zm. po 1938) – ogrodnika planistę, absolwenta Instytutu Pomologicznego w Proszkowie k. Opola, długoletniego członka Warszawskiego Towarzystwa Ogrodniczego, prezesa Centralnego Polskiego Związku Zawodowego Ogrodników i autora ponad 150 projektów ogrodów⁸. W 1976 r. park wpisano do rejestru zabytków pod numerem 891⁹. Obecnie prowadzone są na jego terenie prace rewaloryzacyjne.

⁷ Pierwszą wzmiankę o istnieniu tego ogrodu znajdujemy w artykule opublikowanym w 1885 r. w „Ogrodniku Polskim”: „Naokoło domu założono piękny ogródek angielski, pełen rzadkich drzew i krzewów”. Patrz: [E. Jankowski], *Ogrody warszawskie. Zakład Ogrodniczy C. Ulricha*, „Ogrodnik Polski” 1885, nr 5, s. 97.

⁸ Informacje biograficzne o S. Schoenfeldzie podaje za E. Jankowskim (tenże, *Wspomnienia ogrodnika*, Warszawa 1972, s. 143 i 406-407).

⁹ Decyzja nr 891 z 31 sierpnia 1976 r.